

ETHNIC DIALOGUE OF THE AFGHAN PEOPLE IS A WAY TO ACHIEVE STABILITY

A. Achilov

Master's student

Tashkent University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: ethnogenesis, Pashtunocentrism, Islamic Emirate of Afghanistan, Pashtuns, Tajiks, Uzbeks.

Received: 14.05.22

Accepted: 16.05.22

Published: 18.05.22

Abstract: The relevance of this topic is determined by the state of the modern system of international relations, economic globalization and the growing interdependence of the world as a whole, and the fact that the situation at any point in it affects the entire globe. Human development is greatly influenced by the situation in the least developed countries of the world, that is, it is impossible to predict the consequences of the instability of the military-political situation in them. Afghanistan, which is currently experiencing the longest armed conflict, is a clear example of this. The civil war led to the disintegration of the Afghan people. One of the important indicators of these processes is the lack of a strong central government and the continuing ethnic division of the country. The fact that the Civil War has been going on for more than 30 years indicates that tensions within ethnic relations are increasing and deepening. The national issue is one of the most difficult problems in the socio-political life of the country. Although the roots of this crisis go back to the long history of Afghan statehood, it was not long before it manifested itself in exactly this way. The study of the ethnic and national composition of the civil war in Afghanistan will help to find the dynamics of its development and its solution. Ethno-political processes have a direct impact on the development of any profession. In this case, an analysis of the ethnic situation of the

АФҒОН ХАЛҚИНИНГ ЭТНИК МУЛОҚОТИ БАРҚАРОРЛИККА ЭРИШИШ УСУЛАРИ

А. Ачилов

Магистратура талабаси

Тошкент шарқишунослик университети

Тошкент, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит	сўзлар:	этногенез,	Аннотация:	Ушбу	мавзунинг
пуштуноцентризм,	Афғонистон	Ислон	долзарблиги	замонавий	халқаро
Амирлиги,	пуштунлар,	тожиклар,	муносабатлар	тизимининг	ҳолати,
ўзбеклар.			иқтисодий	глобаллашув	ва умуман
			дунёнинг тобора	ортиб бораётган	ўзаро
			боғлиқлиги ва унинг	исталган нуқтасидаги	вазият
			бутун ер шарига таъсир	ўтказиши	билан
			белгиланади.	Инсоният	тараққиётига
			дунёнинг кам	ривожланган	мамлакатларидаги
			ҳолат катта таъсир	кўрсатмоқда,	яъни улардаги
			ҳарбий-сиёсий	вазиятнинг	беқарорлиги
			қандай	оқибатларга	олиб келишини
			олдин айтиб	бўлмайди.	Бугунги
			кунда энг узун	куролли	тўқнашувларни
			бошидан кечираётган	Афғонистон	бунга
			яққол мисол бўла	олади.	Фуқаролар
			уруши афғон халқининг	парчаланишига	олиб келди.
			Ушбу	жараёнларнинг	муҳим
			кўрсаткичларидан	бири –	кучли
			марказий ҳокимиятнинг	йўқлиги	ва мамлакатнинг
			этниқ жиҳатдан	бўлинишининг	давом этаётганлигидир.
			Фуқаролар урушининг	30 йилдан	ошиқроқ
			вақт мобайнида	давом этаётганлиги	этниқ
			муносабатлар доирасидаги	кескинликнинг	ортаётганлиги
			ва чуқурлашиб	бораётганидан	далолат беради.
			Миллий	масала	мамлакат
			ижтимоий-сиёсий	ҳаётидаги	асосий
			ечими қийин	муаммолардан	бири ҳисобланади.
			Ушбу	инқироз	илдизлари
			афғон давлатчилиги	узоқ тарихига	бори тақалса-да,
			айнан ушбу	кўринишда	ўзини
			намоён қилганига	кўп	бўлмади.
			Афғонистондаги	фуқаролар	урушининг
			этниқ ва миллий	таркибини	ўрганиш,
			унинг ривожланиш	динамикаси	ва ечимини
			топишга	ёрдам беради.	Ҳар
			қандай	малакатнинг	ривожланишига
			этносиёсий	жараёнлар	бевосита
			катта	таъсир	кўрсатади.
			Ушбу	ҳолатда	афғон
			давлатининг	охирги	250 йил
			мобайнидаги		

этник вазиятини таҳлил қилиш ўта муҳим
аҳамият касб этади.

ЭТНИЧЕСКИЙ ДИАЛОГ АФГАНСКОГО НАРОДА – ПУТЬ К СТАБИЛЬНОСТИ

А. Ачилов

Магистрант

Ташкентский университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: этногенез, пуштуноцентризм, Исламский Эмират Афганистан, пуштуны, таджики, узбеки.

Аннотация: Актуальность данной темы определяется состоянием современной системы международных отношений, экономической глобализацией и растущей взаимозависимостью мира в целом, а также тем, что ситуация в любой точке его затрагивает весь земной шар. На развитие человечества большое влияние оказывает ситуация в наименее развитых странах мира, то есть невозможно предсказать последствия нестабильности военно-политической обстановки в них. Ярким примером этого является Афганистан, который в настоящее время переживает самый продолжительный вооруженный конфликт. Гражданская война привела к распаду афганского народа. Одним из важных индикаторов этих процессов является отсутствие сильной центральной власти и сохраняющееся этническое разделение страны. Тот факт, что Гражданская война продолжается уже более 30 лет, свидетельствует об усилении и углублении напряженности в межэтнических отношениях. Национальный вопрос является одной из самых сложных проблем в общественно-политической жизни страны. Хотя корни этого кризиса уходят в долгую историю афганской государственности, совсем недавно он проявился именно так. Изучение этнического и национального состава гражданской войны в Афганистане поможет найти динамику ее развития и решения. Этнополитические процессы оказывают непосредственное влияние на развитие любой профессии. В данном случае решающее значение имеет анализ этнического положения афганского государства за последние 250 лет.

КИРИШ

Этногенез – халқларнинг келиб чиқиши. Этногенез (юнонча етҳнос – халқ ва генесис – туғилиши, келиб чиқиш; инглизча – этҳногенесис; немисча - этҳногеносе) – этноснинг келиб чиқишидир. Этногенез деб илгаридан мавжуд бўлган бир нечта этник компонентлар асосида янги этнос элатнинг вужудга келишига айтилади. Этногенез жараёнида этносни белгиловчи: ҳудудий, тил ва этномаданий бирлик, ўзликни англаш бирлиги, этник ном (этноним), ижтимоий-иқтисодий ва ҳўжалик, сиёсий уюшма бирлиги, дин умумийлиги, ва бошқа қатор этник аломатлар муҳим аҳамият касб этади. Ушбу этник аломатлар ва белгиларнинг барчаси содир бўлгандагина этнос-халқ шаклланади. Ҳар бир халқнинг тарихи унинг этногенез ва этник тарихи билан узвий боғлиқдир

Этник бирлик – кишиларнинг маълум бир тарихий даврда ва ижтимоий тузумда таркиб топган алоҳида барқарор этник уюшмасидир.

АСОСИЙ ҚИСМ

Афғон кавмлари томонидан яратилган пуштуноцентризм шарқий минтақа қабилалари ва Қабул ҳокимияти кўмагида 1978 йилгача жамиятда сақланиб турди. Ҳокимиятга асосан пуштунларнинг жалб қилиниши ва бошқа миллат вакилларининг ҳокимиятдан узоқлаштирилиши, пуштунлар ва бошқа кам сонли этник гуруҳлар ўртасидаги муносабатларнинг бузилишига ва бу ўз навбатида сиёсий инқирозга олиб келиб, ушбу вазият Афғонистондаги барқарорликнинг, шунингдек марказий ҳокимиятнинг сусайишига, бунинг оқибатида давлат ҳокимияти ва ҳаттоки давлат тузумини ўзгартириш масаласини кун тартибига кўтарилди. Буларнинг барчаси биргаликда Афғонистон атрофидаги давлатларда акс этувчи чуқур геосиёсий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Афғонистондаги этносиёсий жараёнлар тадқиқоти этномиллий факторларнинг пайдо бўлиши ҳақида хулоса чивариш имконини беради.

Афғонистон Ислом Амирлигини аҳолисининг этник таркиби:

Афғонистон Ислом Амирлигини Бирлашган Миллатлар Ташкилотидаги элчиси, доктор Раван Фархади Афғонистоннинг этник таркиби ҳақида қуйидагича маълумот беради. Шунингдек, афғон жамиятининг инобатга олиш лозим.

халқлар	минглаб одамлар	халқлар	минглаб одамлар
Ерон Гуруҳи	14800	курдлар	10
паштунлар	7500	Ормурилар	5
тожиклар	4800	Парачилар	5
хазоралар	1500	Турки гуруҳлар	1920
Чар-аймоқлар	500	Ўзбеклар	1300

Фирзукулилар	125	туркманлар	545
джамшидлар	115	афшорлар	35
Таймонлар	110	киргизлар	15
Теймурилар	100	қозоқлар	5
Хазора-и-Калай-и-Нау	50	Нуристон Гуруҳлар	160
Ҳинд-орий гуруҳлар	190	Нуристон	60
Пашалар	110	Брагуи	45
Панжобликлар	30	Араблар	35
лўлилар	20	Муғилар	20
Ҳинд-тирайлар	20	бошқа номаълум	47
Джатилар		каракалпаклар	3
балучилар	110	Уйғурлар ва гуджарлар	2
форсоар	40	яхудилар	

АИА аҳолисининг этно-конфессионал таркиби (Р.Фарходи маълумотлари бўйича):

Аҳолининг миллий таркиби

пуштунлар -- тахминан 42 %

тожиклар -- тахминан. 25 %

узбеклар -- тахминан. 9 %

хазоралар -- тахминан. 8 %

аймоқлар -- тахминан. 1 %

туркманлар -- тахминан. 2 %

балучилар -- тахминан. 2 %

в бошқал -- тахминанок. 4 %

Ўзи қийин бўлган афғон этник (шу билан бирга сиёсий) вазиятини қийинлаштирувчи яна бир қўшимча фактор бу- Афғонистон ҳудудида истиқомат қилаётган деярли барча йирик миллатларнинг бўлинганлигидир.

АИА аҳолисининг этно-конфессионал таркиби (Р.Фарходи маълумотлари бўйича):

Афғонистонда кўпчиликни ташкил этувчи миллат вакилларида бири ҳисобланган тожиклар бунинг яққол мисоли бўла олади (Р.Фарходи www.nationalsecurity.ru/maps/afghanistanethno.htm).

1992 йил охири – 1993 йил бошларида Миллий фронт отрядлари томонидан Афғонистоннинг шимолий ҳудудларига сиқиб чиқарилганлиги қарамасдан, тожик муҳолифат кучлари ва уларнинг оиласини ушбу ҳудуддаги қардош тожик ҳамда бошқа халқлар кутиб олди.

Қардош нафақат кенг этник маънода, балки оддий инсонийлик нуқтаи назаридан, чунки жанубий тожикларнинг кўпчилиги Шимолий Афғонистондаги тожиклар билан қариндошлик ришталари билан боғланган. Афғонистонда Тожикистоннинг Тоғли Бадахшон автоном вилояти аҳолиси- помир халқи: Панж (дарё юқори оқимининг номи Гунт) дарёсининг ҳар иккала қирғоғида қадимдан яшовчи рушонлар, шугнанлар, ишқашимлар ва бошқалар билан ҳам худди шундай қариндошлик ришталари мавжуд эди. Бундан ташқари, Тожикистон жануби ва Афғонистон шимоли аҳолиси ва туркийзабон халқларнинг ҳам яқин қариндошлик алоқалари мавжуд эди. Иккала ҳудудда ҳам ўзбеклар, туркманлар, араблар ва бошқа бир қатор миллатлар истиқомат қилишарди. Бу ерда нафақат қабилавий бирлик, балки Амударёнинг ҳар иккала қирғоғида яшовчи ўзбек қабиалари – каттаганлар, кўнғирот, қарлук, кенегес ва бошқаларнинг оилавий уруғчилик ва қариндошликка асосланган бирлиги мавжуд эди (Коргун В.Г. История Афганистана XX века. М.: 2004г).

Мамлакат ривожидинамикаси ва ҳолатини, шу жумладан сиёсий жараёнларни тушунишга ёрдам берувчи яна бир муҳим факторлардан бири сифатида этнохудудий факторни келтириш ўтиш мумкин. Пуштунлар Ҳиндикушдан жанубга қараб жойлашишган. Шу билан бирга, ушбу ҳудудларда улар тўлиқ майдонни эмас, балки айрим ҳудудларда (аниқроғи рельеф климатик ҳудудларда) тожиклар, ҳазорийлар, белуж ва барагвай халқлари билан бирга истиқомат қилишади. Мамлакат жанубий қисмида пуштунларнинг катта қисми (белуж ва барагвайларга мансуб) кўчманчи ва ярим кўчманчи ҳаёт кечиришади. XIX асрнинг иккинчи ярмида ўрнаша бошлаган Ҳиндикушдан шимолда пуштунлар сони унчалик кўпчиликни ташкил этмаса-да, улар мамлакат этносиёсий ҳаётида муҳим рол ўйнайди.

Бугунги ҳолатни тушунишга ёрдам берувчи этник соҳага оид яна бир муҳим ҳақиқат шундан иборатки, Афғонистонда “тожик” этноними доим ҳам аниқ эмас, яъни баъзида келиб чиқишига кўра бошқа миллатга мансуб бўлган гуруҳлар, жумладан форсийда гапирувчи пуштунлар ҳам ўзларини шундай аташади. Бу айнан Батгиз, Фариаб, Тахор, Қундуз ва бошқа бир қатор провинцияларда истиқомат қилувчи “шимолӣ” пуштунлардир.

Туркманлар мамлакат шимоли-ғарбида, Туркманистон билан қўшни бўлган Бадгис, Фарьяб ва Жузжон провинцияларида истиқомат қилишади. Уларнинг катта қисми Балх, Саманган, Баглан, Қундуз провинцияларида, қолган туркман гуруҳлари эса жануброқда – Гилмон ва Қабул провинцияларида жойлашишган. Афғон туркманлари, асосан, эрсари ва али-эли қабилаларига мансуб бўлишига қарамасдан, мамлакатда унчалик кўпчиликни ташкил этмайдиган сариклар, салор ва текелар гуруҳлари ҳам мавжуд. Теке уруғига Ҳирот ва Бадгис туркманлари, салар ва сарикларга – Фарьяб туркманлари, эрсари уруғига – Жузжон туркманлари, қолган қисми эса асосан али-эли ва бошқаларига мансуб ҳисобланишади.

Афғонистон аҳолисининг учинчи йирик гуруҳи – ўзбеклардир. 1986 йил В.Бушков маълумотларига кўра, уларнинг сони 1.5 миллион кишини ёки мамлакат аҳолисининг 9 фоизини ташкил этади (ҳозирги кунда тахминан 3 миллиондан ортиқ). Ўзбеклар постсовет Ўрта Осиё билан чегарадош провинцияларда, аввалроқ мустақил ўзбек князликлари Маймана, Ахча, Балх ва Қундуз бўлган тарихий номи Чор-Вилоят (тўрт вилоят) ҳудудида анча зич ҳолда истиқомат қилади. Ушбу тўрт вилоят ҳудудий жиҳатдан ҳозирги провинциялар Фариаб (провинция маъмурий маркази – Маймана шаҳри), Жузжон (марказ – Шибирғон шаҳри), Балх (марказ – Мозори Шариф) ва Қундуз (Қундуз)дир. Чегарага туташ провинция Тахор (Дашти Қалъа, Янги-Қалъа, Ходжагар, Чохи-Оби ва бошқ.)да ҳам

кўп сонли ўзбеклар истиқомат қилади(Материалы общепартийной конференции по национальному примирению. 18-20 октября 1987 г. Кабул).

Тўртинчи йирик этник гуруҳ – келиб чиқиши мўғул-ирон халқларига мансуб ҳазорийлар бўлиб, 8-10 фоизни ташкил этади. Уларнинг асосий қисми Афғонистон марказий қисмида, тоғли Ҳазараджатда истиқомат қилишади(."Темирханов, Лутфи. Ҳазарейцы. Очерки новой и новейшей истории: учебное пособие по спецкурсу.).

Мамлакатдаги сиёсий-иқтисодий ҳолат шубҳасиз ижтимоий муносабатларга боғлиқдир. Афғонлар ҳақида тўла шакллланган монолит этнос сифатида гапириш қийин, Буюк Британияга қарши озодлик уруши давомида, жамиятнинг барча гуруҳлари онгида бир неча даражадан иборат ўз-ўзини англаш шаклланди. Миллий – пуштун, тожик, ҳазор ва бошқ. Конфессионал – суннийлар, шиалар, исмаилийлар. Давлат – афғон. Ўзига хос жиҳати шундаки, этноконфессионал келиб чиқишидан катъий назар, барча афғонлар мамлакат бўлиниши ҳақидаги фикрларни қабул қилмайдилар. Улар учун Афғонистон – ягона ва бўлинмас давлат. Бундан англаш мумкинки, Афғонистон кавмлари ўз давлатчилигини сақлаб қолиш учун музокаралар столига ўтириши мақсади мувофиқдир. Лекин бунинг учун бугунги кунда мамлакатдаги асосий куч қўлида бўлган пуштунларнинг имтиёзли қисми мамлакатдаги мавжуд этник-конфессионал муаммони тан олиши ва афғон жамиятининг ягона миллат сифатида ўзини-ўзи идентификация қилишини тан олиши керак. Шунингдек, Афғонистоннинг бошқа этник гуруҳларини жамиятнинг бир қисми сифатида тан олиш ва инклюзив ҳукумат яратиш, яъни Афғонистоннинг бошқа этник гуруҳлари вакиллари ҳокимиятга олиб келишга эришиш лозим.

ХУЛОСА

Ушбу фактларни инобатга олган ҳолда шуни айтиш мумкинки, агар керакли шарт-шароит яратилса, Афғонистондаги ҳар бир этнос вакиллари музокаралар столига жалб этишга эриша оламиз, бунинг учун Афғонистон давлати сиёсий, ижтимоий ва маданий соҳалардаги ислохотларга ўта муҳтож:

1) Ҳатто Афғонистон Ислом Амирлиги Конунларида ҳам ҳар бир миллат алоҳида белгилангани йўқ, бир бутун Афғон халқи сифатида ҳам эмас.

2) Мамлакат сиёсатида барча миллат ва элат вакиллари бир хилда иштирок этишлари лозим.

3) Мамлакат таълим, соғлиқни сақлаш ва диний-маънавий соҳалардаги ислохотларга ўта муҳтож.

4) Афғонистоннинг ҳар бир этноси учун замонавий теле ва радио каналлар ва газеталар жорий этилиши, шунингдек санъат ва кинематография ривожланиши маънавий интеграция учун муҳим рол касб эта олади.

5) Тошкент декларациясини имзолаган мамлакатлар томонидан гуманитар ёрдам ва ислохотлар тўла амалга ошиши учун кўмак берилиши

6) Ва энг муҳими Афғонистон халқига ҳар қандай ташқи сиёсий ва идеологик босимнинг йўқотилиши

Буларнинг барчаси Тошкент конференциясида сўз борган тинчлик музокараларига тайергарлик учун замин яратади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Р.Фарходи www.nationalsecurity.ru/maps/afghanistanethno.htm
2. Коргун В.Г. История Афганистана XX века. М.: 2004г.
3. Материалы общепартийной конференции по национальному примирению. 18-20 октября 1987 г. Кабул, 1987 г. - На языке дари. -219 с.
4. "Темирханов, Лутфи. Хазарейцы. Очерки новой и новейшей истории: учебное пособие по спецкурсу. – Душанбе: Издательство Таджикского Университета, 1978 г. - 96 с.
5. Madaminova, D. I., & Fayzullaev, S. A. (2021). The important aspects of uzbekistan's initiatives in central Asia. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 10(3), 324-328.
6. Sayfullaev, D. (2016). Parliamentary Diplomacy In Making Of Foreign Policy. *The Advance Science Journal of International Relations*, 1(1), 52-54.
7. Madaminova, D. I. (2021). Uzbekistan as a leading initiator in central Asia. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 1045-1049.
8. Sayfullaev, D. B. (2020). CONCEPTUAL BASIS OF THE MODERN WEST AND EAST DIPLOMACY STUDY. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 23(2), 1-10.
9. САЙФУЛЛАЕВ, Д. Б. (2017). ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ИНДИИ И УЗБЕКИСТАНА В ИСТОРИЧЕСКОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ. *Восток. Афро-Азиатские общества: история и современность*, (1), 142-148.
10. Ravshanov, F. R., & Azimov, H. Y. (2021). Danger and Security: History and Present. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 8(4), 280-285.